

KORA ÉS KÖZÉPSŐ RÉZKORI TELEPNYOMOK MEZŐZOMBOR-KÖZSÉGI TEMETŐ LELŐHELYRŐL

Patay Róbert

Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre

Absztrakt: A tanulmány a 2001-ben Mezőzombor-Községi temető lelőhelyen folytatott ásatáson előkerült kora és középső rézkori teleprészletet ismerteti. A kora rézkori tiszapolgári kultúra négy, és a középső rézkori bodrogkeresztúri kultúra egy gödre került feltárássra, belőlük nem túl nagy mennyiségű, de jellegzetes kerámiaanyag származik. A lelőhely és a leletek újabb adatot nyújtanak az Északkelet-Magyarországon mindeddig kevésbé kutatott kora és középső rézkori települések megismeréséhez.

Kulcsszavak: Északkelet-Magyarország, rézkor, tiszapolgári kultúra, bodrogkeresztúri kultúra, település, kerámia

A LELŐHELY ÉS A 2001. ÉVI ÁSATÁS

Mezőzombor község Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, a Taktaközben található. A Taktaköz az Alföld nagytáj Közép-Tisza-vidék középtájához tartozó egykori hordalékkúp síkság, amelynek felszínét a pleisztocén idején a Szerencs-patak és a Zempléni-hegységből érkező vízfolyások hordalékaiból kialakult löszös homok képezi. A területen a Tisza gyakori áradásai miatt jelenleg agyagos és löszös öntéstalajok találhatók (DÖVÉNYI 2010, 151–152; BAKOS–FISCHL 2015, 53–54).

Mezőzombor-Községi temető lelőhelyen (1. kép) az utóbbi években többször zajlott régészeti kutatás (KOÓS 2003; BAKOS–FISCHL 2015, 57–59) és számos korszak emlékei előkerültek (KALICZ–KOÓS 2000; PATAY R. 2002; CSENGERI 2001; 2004; KOÓS 2006; SIKLÓSI–CSENGERI 2011). 2001-ben Csengeri Piroska és a szerző vezetésével két szelvényben folyt kutatás (CSENGERI–PATAY 2003), ezek együttes nagysága a 400 m²-t érte el. Az 1. számú szelvény (2. kép) csatlakozott a 2000-ben feltárt szelvényhez (nagysága 215 m²; KOÓS 2003; PATAY R. 2002). Az ásatás során összesen 72 objektumot tártunk fel. A középső neolitikum időszakából a tiszadobi csoport gödreit és 3 sírját, a bükki kultúra 1 sírját, valamint 1 késő neolitikus gödröt találtunk. A rézkorból a tiszapolgári kultúra 4 gödrét, a bodrogkeresztúri és badeni kultúrák 1-1 gödrét, a bronzkorból a Nyírség-kultúra 2 gödrét, a füzesabonyi kultúra 7 sírját, a Gáva-kultúra 3 gödrét és pontosabban nem meghatározható korú bronzkori

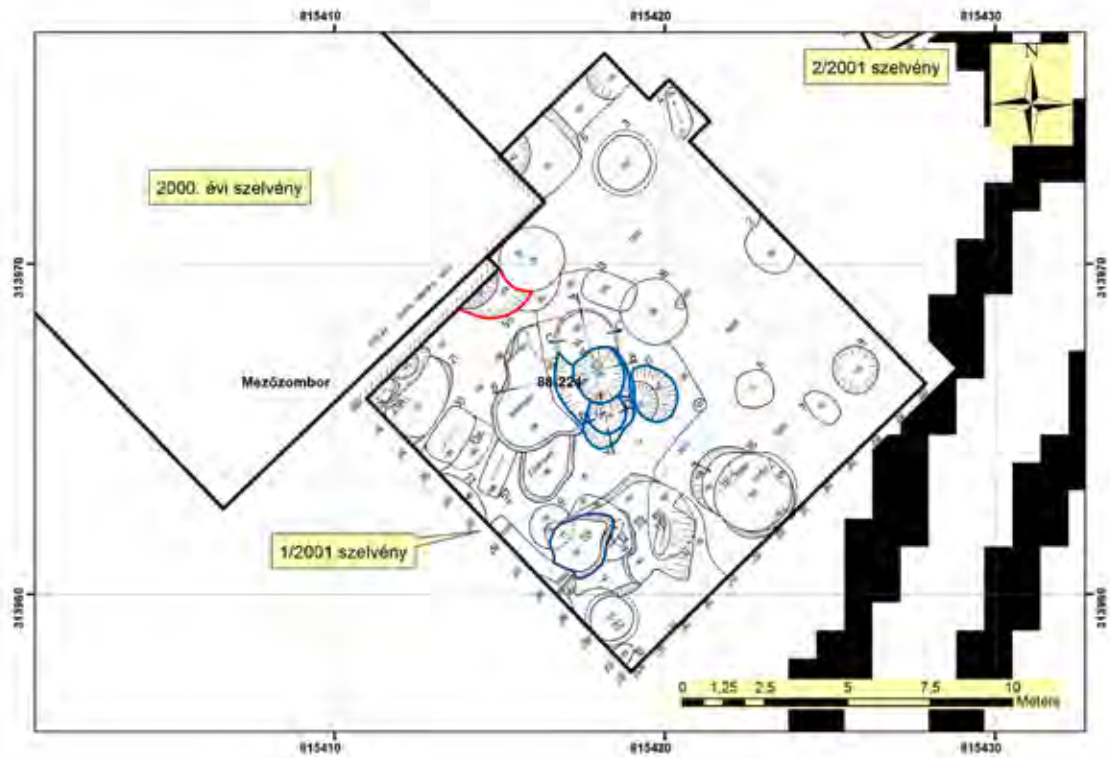
gödröket tártunk fel. Mindezekén túl előkerültek még egy 3–4. századi, császárkori település objektumai (gödrök, kemence, ház) és több bizonytalan korú objektum is.

A KORA RÉZKORI OBJEKTUMOK ÉS A LELETANYAG

A kora rézkori objektumok az 1. szelvényben kerültek elő (2. kép). A lelőhely az ásatások során napvilágot látott leletanyag és az ott folytatott terepbejárások (BAKOS–FISCHL 2015, 59) tanúsága szerint a középső neolitikum időszakától kezdve az Árpád-korig (a vaskor kivételével) folyamatosan lakott lehetett. A két ásatáson feltárt három szelvényben (2. kép; PATAY R. 2002, Fig. 1) igen intenzíven, a feltárt terület nagyságához (összesen 615 m²) képest nagy számban kerültek elő különböző korú jelenségek. Ennek köszönhetően több más objektumból is származik szórványos rézkori anyag (7. kép), így például a 2. felület 34. számú gödörkomplexumából a jelentős mennyiségű középső neolitikus anyag mellett mintegy 200 db kora és középső rézkori töredék is napvilágot látott. Valószínűleg egy vagy több rézkori gödröt áshattak a középső neolitikus objektumra. A nagy mennyiségű szórvány anyag és a felszínen gyűjtött leletek (BAKOS–FISCHL 2015, 59) alapján joggal feltételezhetjük, hogy a kora és a középső rézkori település is jóval nagyobb kiterjedésű lehetett, mint az a kis részlet, amit a két ásatás során ebből feltártunk.

1. kép. Mezőzombor-Községi temető lelőhely elhelyezkedése és az ásatási szelvények
 Fig. 1. Mezőzombor-Községi temető. The position of the site and the excavation area

2. kép. Kora és középső rézkori objektumok az 1. szelvényben (kora rézkor: kék, középső rézkor: piros)
 Fig. 2. Early and Middle Copper Age features in trench 1 (Early Copper Age: blue, Middle Copper Age: red)

1. szelvény mélyítése

Az 1. számú szelvény mélyítésekor szórványosan kerültek elő kora rézkori töredékek:¹

1. Fekete, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú tál erősen profilált perem- és oldaltöredéke (3. kép 1). 2. Sötétszürke, pereménél vörös okker foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett S-profilú tál perem- és oldaltöredéke kerek átmetszetű, kúpos bütyökkel (3. kép 2). 3. Kívül fekete, belül világosszürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke ovális átmetszetű, kúpos, átfúrt bütyökkel (3. kép 3). 4. Világosbarna, vastag falú, homokkal és szemcsével soványított edény oldaltöredéke ovális átmetszetű, kúpos, két oldalt benyomott bütyökkel (3. kép 4). 5. Világosbarna, vastag falú, homokkal és szemcsével soványított edény oldaltöredéke ovális átmetszetű, kúpos, két oldalt benyomott bütyökkel (3. kép 5). 6. Kívül szürke–okker–világosbarna foltos, belül sötétszürke–világosbarna foltos, vastag falú, homokkal soványított edény oldal- és aljtöredéke külső és belső oldalán is kerek átmetszetű, kúpos bütyökkel, valamint két áttöréssel (3. kép 6). 7. Szürke-barna foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett kis tál perem- és oldaltöredéke két kerek átmetszetű, kúpos bütyökkel (csőtalpas tál tálrésze/?/; 3. kép 7). 8. Szürke-barna foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú edény perem- és oldaltöredéke (3. kép 8). 9. Szürkésbarna, jól iszapolt, homokkal soványított, S-profilú tál perem- és oldaltöredéke (3. kép 9). 10. Sötétszürke-világosbarna foltos, vastag falú, homokkal soványított edény oldaltöredéke (3. kép 10). 11. Szürke-szürkésbarna, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű edény oldaltöredéke benyomott ponttal díszítve (3. kép 11). 12. Szürke, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű edény oldaltöredéke benyomott ponttal díszítve (3. kép 12). 13. Szürke, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű edény oldaltöredéke (3. kép 13). 14. Szürkésbarna-világosbarna színű, vastag falú, homokkal soványított, nagyméretű tárolóedény oldaltöredéke ívelt szalagfüllel (3. kép 14). 15. Szürkésbarna, homokkal soványított oldaltöredék hegyes, két oldalán benyomott bütyökkel (3. kép 15). 16. Szürke, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű edény oldaltöredéke (3. kép 16). 17. Sötétszürke, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű, erősen kónikus edény töredéke (3. kép 17). 18. Sötétszürke, jól iszapolt,

homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű kónikus tál töredéke (3. kép 18). 19. Sötétszürke, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, fényezett felületű edény töredéke ovális átmetszetű, kúpos, két oldalán benyomott bütyökkel (3. kép 19).

17. objektum

Ovális alakú, ívelt oldalú és ívelt aljú gödör, h.: 180 cm, sz.: 130 cm, m.: 25 cm.

Leletek: 1. Sötétszürke-szürke foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú tál perem- és oldaltöredéke. 2. Ezen kívül 127 db durva oldaltöredék. Összesen 128 db kerámatöredék.

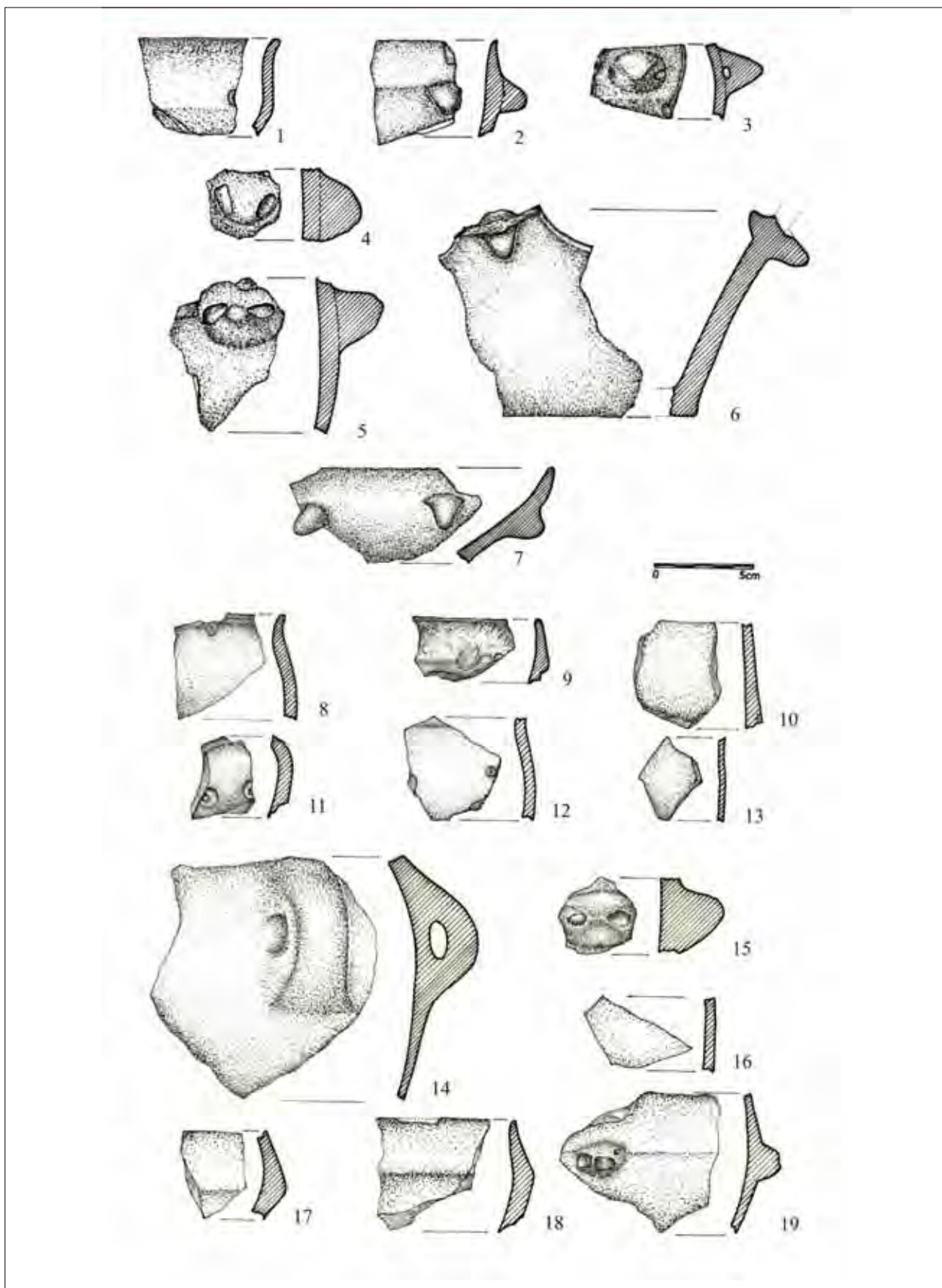
53. objektum

Kerek, ívelt oldalú, egyenes aljú gödör, átm.: 150 cm, m.: 69 cm. Vágta a 14. számú császárkori gödör. Vágta az 54. számú kora rézkori gödröt.

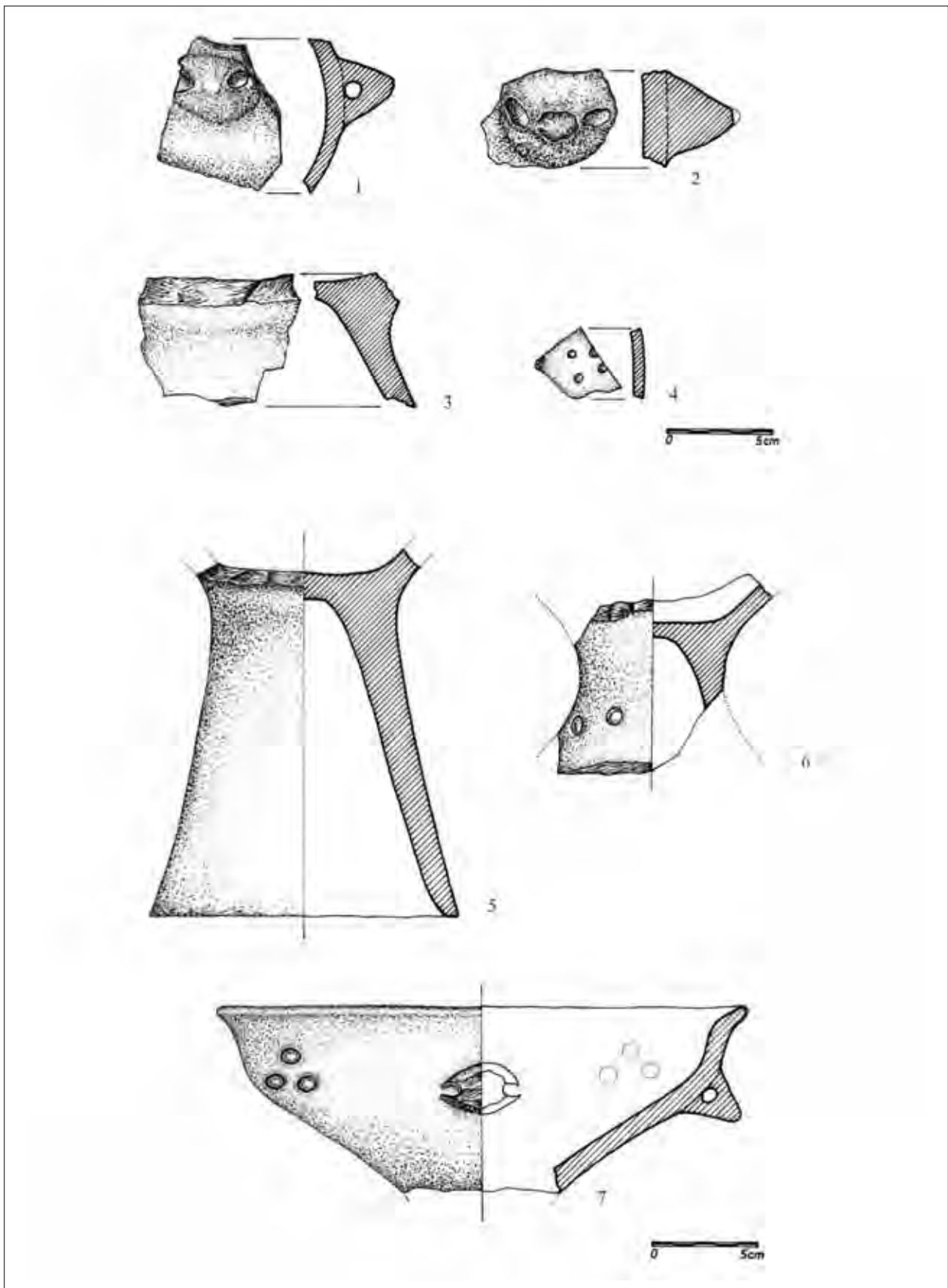
Leletek az 53. objektum feletti nyelésből: 1. Sötétszürke-szürke foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, csőtalpas edény csonkakúp alakú talptöredéke (4. kép 5). 2. Sötétszürke-okker foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény perem- és oldaltöredéke ovális átmetszetű, kúpos, átfúrt bütyökkel (4. kép 1). 3. Barna-szürke foltos, homokkal soványított, durva felületű, vastag falú edény oldaltöredéke ovális átmetszetű, kúpos, két oldalán benyomott bütyökkel (4. kép 2). 4. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény csőtalpának töredéke (4. kép 3). 5. Sötétszürke, fényezett, homokkal soványított, jól égetett edény benyomkodott pontokkal díszített oldaltöredéke (4. kép 4). 6. Ezeken kívül még 4 db oldaltöredék hegyes bütyökkel: 2 db átfúrt, és 2 db benyomott, valamint még egy durva oldaltöredék hegyes bütyökkel.

Leletek az 53. számú objektumból: 1. Világosszürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, kónikus csőtalpas edény kettős csonkakúp alakú csőtalptöredéke talprészén két kerek áttöréssel (4. kép 6). 2. Fekete–barna–okker foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett csőtalpas tál élesen S-profilú tálrésze. Csőtalpa hiányzik, hasvonalán két ovális átmetszetű, kúpos, átfúrt bütyök, oldalán háromszor három benyomkodott pontdísz található (4. kép 7). 3. Szürkésbarna foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú tál élesen profilált perem- és oldaltöredéke, hasvonalán kerek átmetszetű, kúpos, két oldalt benyomott bütyökkel és benyomkodott pontokkal (5. kép 1). 4. Szürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett profilált tál perem- és oldaltöredéke, hasvonalán kerek átmetszetű, kúpos,

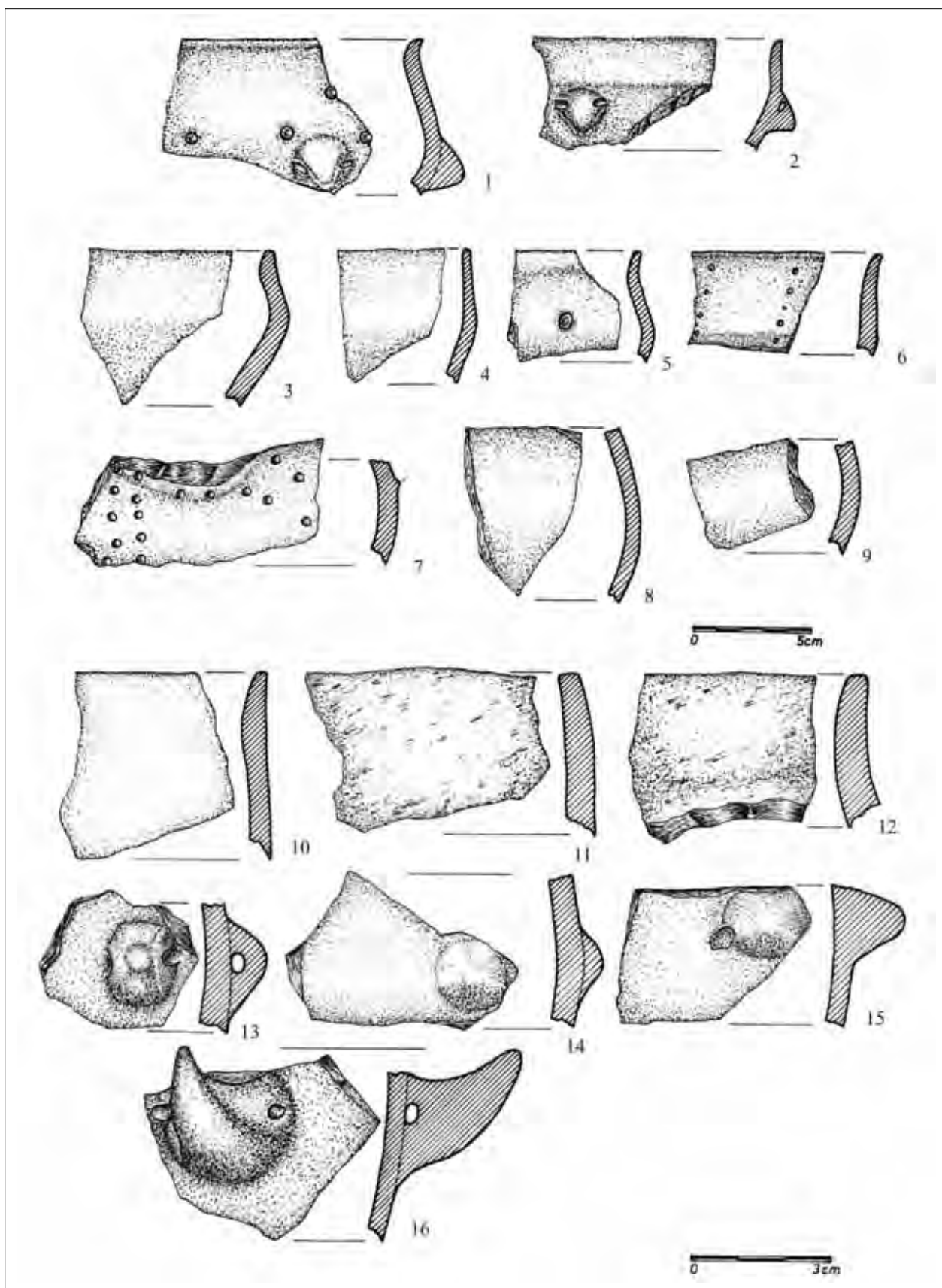
1 A leletek a Herman Ottó Múzeumban találhatóak, leltározatlanok.

3. kép. Az 1. szelvény mélyítése során előkerült kora rézkori kerámiatöredékek
 Fig. 3. Early Copper Age pottery unearthed during the deepening of trench 1

4. kép. Az 53. számú objektum nyesése során (1–5.), valamint az objektumból (6–7.) előkerült kerámiatöredékek
Fig. 4. Pottery discovered during troweling of feature 53 (1–5.) and from the feature itself (6–7.)

5. kép. Kerámiatöredékek az 53. számú objektumból
 Fig. 5. Pottery fragments from feature 53

két oldalt benyomott bütyökkel (5. kép 2). 5. Szürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, profilált tál élesen profilált perem- és oldaltöredéke (5. kép 3). 6. Sötétszürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, profilált tál egyenesre vágott perem- és oldaltöredéke (5. kép 4). 7. Fekete, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú tál perem- és oldaltöredéke benyomott ponttal (5. kép 5). 8. Fekete-okker foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett S-profilú tál perem- és oldaltöredéke két sorban beszürkált pontokkal (5. kép 6). 9. Sötétszürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke benyomkodott pontokkal (5. kép 7). 10. Kívül barna-szürke foltos, belül szürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke (5. kép 8). 11. Világosbarna, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke (5. kép 9). 12. Szürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény perem- és oldaltöredéke (5. kép 10). 13. Sötétszürke, homokkal soványított edény egyenesre levágott perem- és oldaltöredéke (5. kép 11). 14. Kívül szürke, belül világosbarna, homokkal soványított, ívelt nyakú edény perem- és oldaltöredéke (5. kép 12). 15. Sötétszürke, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke kerek átmetszetű, kúpos, átfúrt bütyökkel (5. kép 13). 16. Szürke, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke kerek átmetszetű, lekerekített bütyökkel (5. kép 14). 17. Szürke, fényezett, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke ovális átmetszetű, kúpos, két oldalán benyomott bütyökkel (5. kép 15). 18. Világosbarna-okker-szürke foltos, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett oldaltöredéke madárcaorszerűen felhúzott hegyű, átfúrt bütyökkel (5. kép 16). 19. Ezeken kívül előkerült még 7 db fényezett peremtöredék, 2 db oldaltöredék ovális átmetszetű, kúpos bütyökkel, 1 db oldaltöredék lekerekített bütyökkel, 2 db oldaltöredék kisméretű, lekerekített bütyökkel, 2 db csőtalp töredék, valamint 118 db durva oldaltöredék és 3 db durva fenéktöredék. Összesen 153 db kerámatöredék.

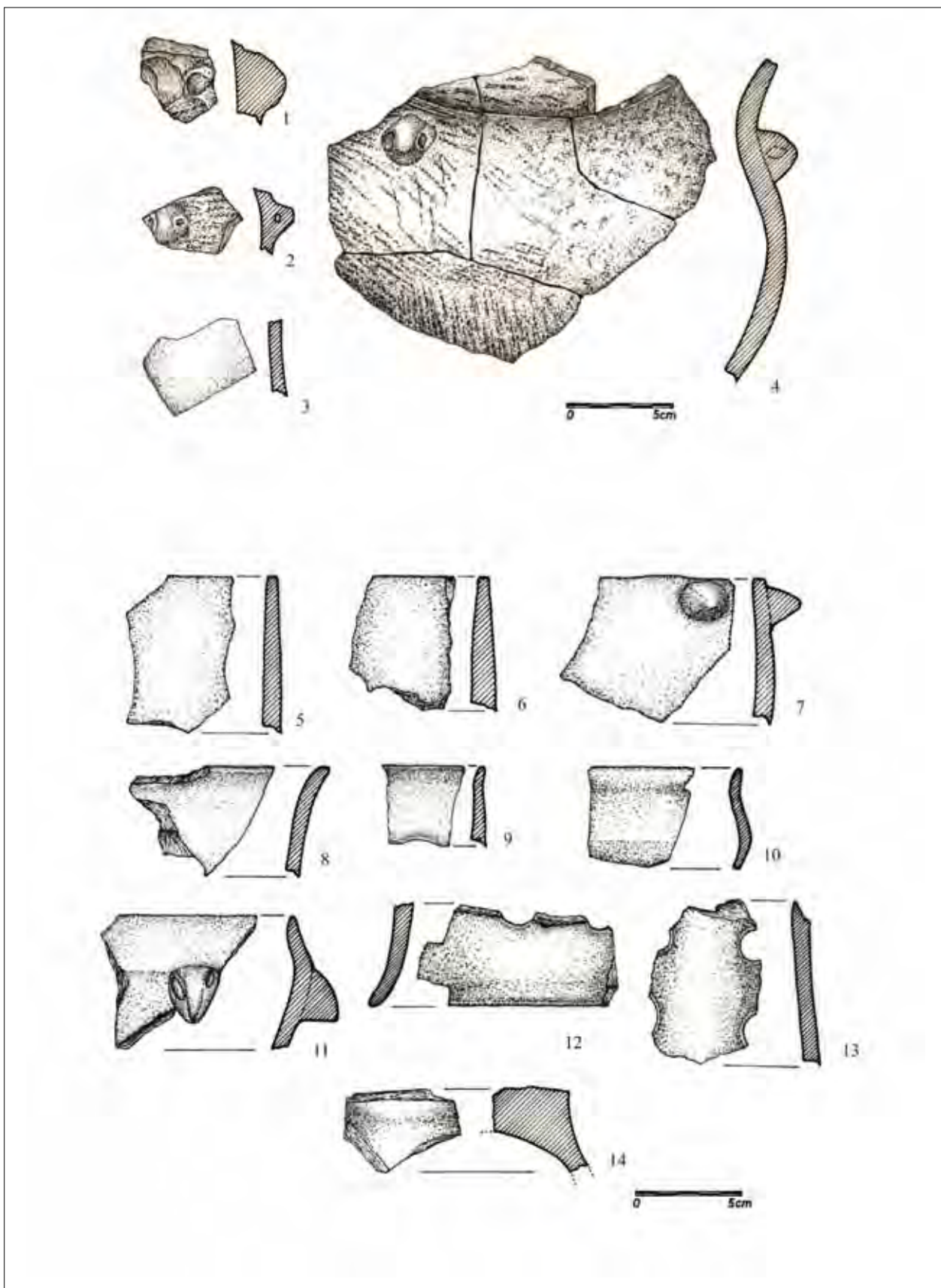
54. objektum

Kerek, ívelt oldalú, egyenes aljú gödör, átm.: 115 cm, m.: 56 cm. Vágta az 53. számú kora rézkori gödör. Leletek: 1. Sötétszürke-fekete, homokkal és kerámiazúzávalékkal soványított, fényezett felületű edény oldaltöredéke kerek átmetszetű, kúpos, két oldalt benyomott bütyökkel (6. kép 1). 2. Sötétszürke-fekete, homokkal és kerámiazúzávalékkal soványított, fényezett felületű edény oldaltöredéke kerek átmetszetű, kúpos, két oldalán benyomott bütyökkel

(6. kép 2). 3. Okkersárga-barna-szürke, homokkal és kerámiazúzávalékkal soványított, fényezett felületű edény oldaltöredéke (6. kép 3). 4. Szürke, homokkal és kerámiazúzávalékkal soványított, fényezett felületű, nagyméretű, vastag falú, öblös hasú tárolóedény oldal- és nyaktöredéke, oldalán kerek átmetszetű, kúpos, két oldalán benyomott bütyökkel. Nyakvonala besimitással hangsúlyozott (6. kép 4). 5. Ezeken kívül előkerült még 49 db durva oldaltöredék. Összesen 53 db kerámatöredék.

58. objektum

Ovális, ívelt oldalú, egyenes aljú gödör, h.: 195 cm, sz.: 150 cm, m.: 77 cm. Vágta a 12. számú középső bronzkori sír és a 9. számú bronzkori gödör. Leletek: 1. Kívül sötétszürke-barna foltos, belül barna, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény egyenesre vágott perem- és oldaltöredéke (6. kép 5). 2. Szürke-barna foltos, homokkal soványított, jól égetett edény egyenesre vágott perem- és oldaltöredéke (6. kép 6). 3. Kívül szürke-barna foltos, belül világosbarna, fényezett, jól iszapolt, homokkal soványított, jól égetett edény egyenesre vágott perem- és oldaltöredéke kerek átmetszetű, kúpos bütyökkel (6. kép 7). 4. Szürkésbarna-szürke, fényezett, homokkal soványított, jól égetett edény tölcseresen kihajló perem- és oldaltöredéke (6. kép 8). 5. Szürke, fényezett, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú tál enyhén profilált perem- és oldaltöredéke (6. kép 9). 6. Fekete, fényezett, homokkal soványított, jól égetett, S-profilú tál erősen profilált perem- és oldaltöredéke (6. kép 10). 7. Fekete-okker foltos, fényezett, homokkal soványított, jól égetett, profilált tál perem- és oldaltöredéke a hasvonalán kerek átmetszetű, kúpos, két oldalt benyomott bütyökkel (6. kép 11). 8. Fekete-okker foltos, fényezett, homokkal soványított, jól égetett edény ívelt csőtalpának töredéke kerek áttöréssel (6. kép 12). 9. Sötétszürke, fényezett, homokkal soványított, jól égetett edény kónikus csőtalpának töredéke négy kerek áttöréssel (6. kép 13). 10. Szürke, fényezett, homokkal soványított, jól égetett edény kónikus csőtalpának töredéke (6. kép 14). 11. Ezeken kívül előkerült még 2 db fényezett peremtöredék, 1 db durva peremtöredék, 1 db fényezett oldaltöredék benyomkodott pontokkal, 1 db fényezett oldaltöredék függőleges állású, négyzetes alakú, átfúrt bütyökkel, 1 db durva oldaltöredék lekerekített bütyökkel, 2 db fényezett, kerek átfúrású csőtalp töredék, 1 db fényezett fenéktöredék, 1 db fültöredék, valamint 60 db durva oldaltöredék és 1 db durva aljtöredék. Összesen 81 db kerámatöredék.

6. kép. Kerámiatöredékek az 54. számú (1–4.) és az 58. számú (5–14.) objektumokból
 Fig. 6. Pottery fragments from feature 54 (1–4.) and feature 58 (5–14.)

A KORA RÉZKORI KERÁMIA LELETANYAG
A mezőzombori telep kora rézkori kerámiaanyagáról általában elmondható, hogy főleg homokkal, kisebb mértékben homokkal és kerámiazúalékkal soványították. A legtöbb töredék esetében semmilyen felületkezelést nem észleltünk. Kisebb mennyiségű töredéken figyelhető meg simítás vagy polírozás/fényezés nyoma.

A négy zárt objektumból összesen 415 db kerámia-töredék került elő,² ez a mennyiség a más, kerámia-statisztikával vizsgált leletgyűtésekre mennyiségéhez képest (PARKINSON 2006, 157–184; SZILÁGYI 2010, 184, 189–190) meglehetősen kevés. A diagnosztikus kerámia-töredékek száma 57 db (13,74%), a többi 358 db (86,26 %) jellegtelen oldal- és aljtöredék. A jellegzetes töredékek közül peremtöredék volt 28 db, oldaltöredék 19 db, fenéktöredék 1 db, csőtálp töredék 8 db, fültöredék 1 db.

Viszonylag kevés edénytípust lehet azonosítani a leletanyagban: tálakat (10 db, 2,4%), csőtálpas edényeket (9 db, 2,16%), csészét (1 db, 0,2%). A tálak közül előfordulnak az S-profilú (3. kép 1–2; 5. kép 1, 5–6; 6. kép 9–10) (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, Fig. 25, K3a–b) és profilált tálak (3. kép 9, 18; 5. kép 2–4; 6. kép 11) (BOGNÁR-KUTZIÁN 1963, Pl. CXXIX–CXXX, K2, a-c, h; 1972, Fig. 25, K2k, K2j), egy kisebb méretű csésze (3. kép 7) (BOGNÁR-KUTZIÁN 1963, Pl. CXXX, L1), csőtálpas edények kónikus (4. kép 3, 5–6; 6. kép 13–14) és ívelt (6. kép 12) csőtálpainak töredékei, csőtálpas tál élesen S-profilú tálrésze (4. kép 7) (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, Fig. 23, H4₂b).

A kerámiaanyagban kevés a díszített darab. A plasztikus díszek aránya nem túl magas: 4,57% (19 db). Közöttük a különböző típusú bütyköket: kúpos bütyköket (12 db, 2,89%, közte hegyes: 4 db, 0,96% és lekerekített hegyű: 8 db, 1,92%) (3. kép 2, 7; 6. kép 7) átfúrva (3. kép 3; 4. kép 1, 7; 5. kép 2, 13), két oldalukon benyomva (3. kép 4–5, 15, 19; 4. kép 2; 5. kép 1–2, stb.), madárcsörszerű bütyköt (1 db, 0,2%) (5. kép 16), lekerekített bütyköket (5 db, 1,2%) (5. kép 14), valamint 1 db négyzetes alakú bütyköt találhatunk meg. A bemélyített díszek aránya elenyésző (7 db, 1,6%): benyomkodott (6 db, 1,44%) (3. kép 1, 11; 4. kép 4, 6–7; 5. kép 1, 5) és a beszürkált pontok (1 db, 0,2%) (5. kép 6) fordulnak elő. A díszítések – különösen a bemélyített díszítés – aránya jóval alacsonyabb, mint az eddig vizsgált leletgyűtésekből (PARKINSON 2006, 162–167; SZILÁGYI 2010,

184, 189–190), ami utalhat regionális különbségekre. Figyelembe kell venni azonban, hogy a mezőzombori anyag a már vizsgáltknál jóval kisebb mennyiségű.

A kerámia-töredékek jellegzetességei alapján a leletanyagot a tiszapolgári kultúrába, azon belül is a Bognár-Kutzián Ida által körvonalazott basatanyai csoportba lehet sorolni (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, 172–173).

A KORA RÉZKORI OBJEKTUMOKBÓL SZÁRMAZÓ ÁLLATCSONT ANYAG³

Az állatcsont anyagot Tassi (Daróczi-Szabó) Márta dolgozta fel, alábbiakban az Ő eredményeit ismertetem.

A kora rézkori gödrökből kis mennyiségű (összesen 88 db) állatcsont került elő.

Marha	8	Viza	1
Juh/kecske	6	Harcsa	8
Sertés	18	Nagypatás	14
Kutya	3	Kispatás	15
Nyúl	6	Madár	3
Nyári lúd	1	Kisemlős	1
Tőkés réce	1	Kagyoló	2
Teknős	1		

A vadállatok csontjainak aránya 19%, de a magas aránynál a halcsontok viszonylag nagy számát szem előtt kell tartani. A kora rézkori objektumokból származó csontok által mutatott arányok a kis darabszám miatt csak tájékoztató jellegűek.

A KÖZÉPSŐ RÉZKORI OBJEKTUM ÉS LELETANYAG

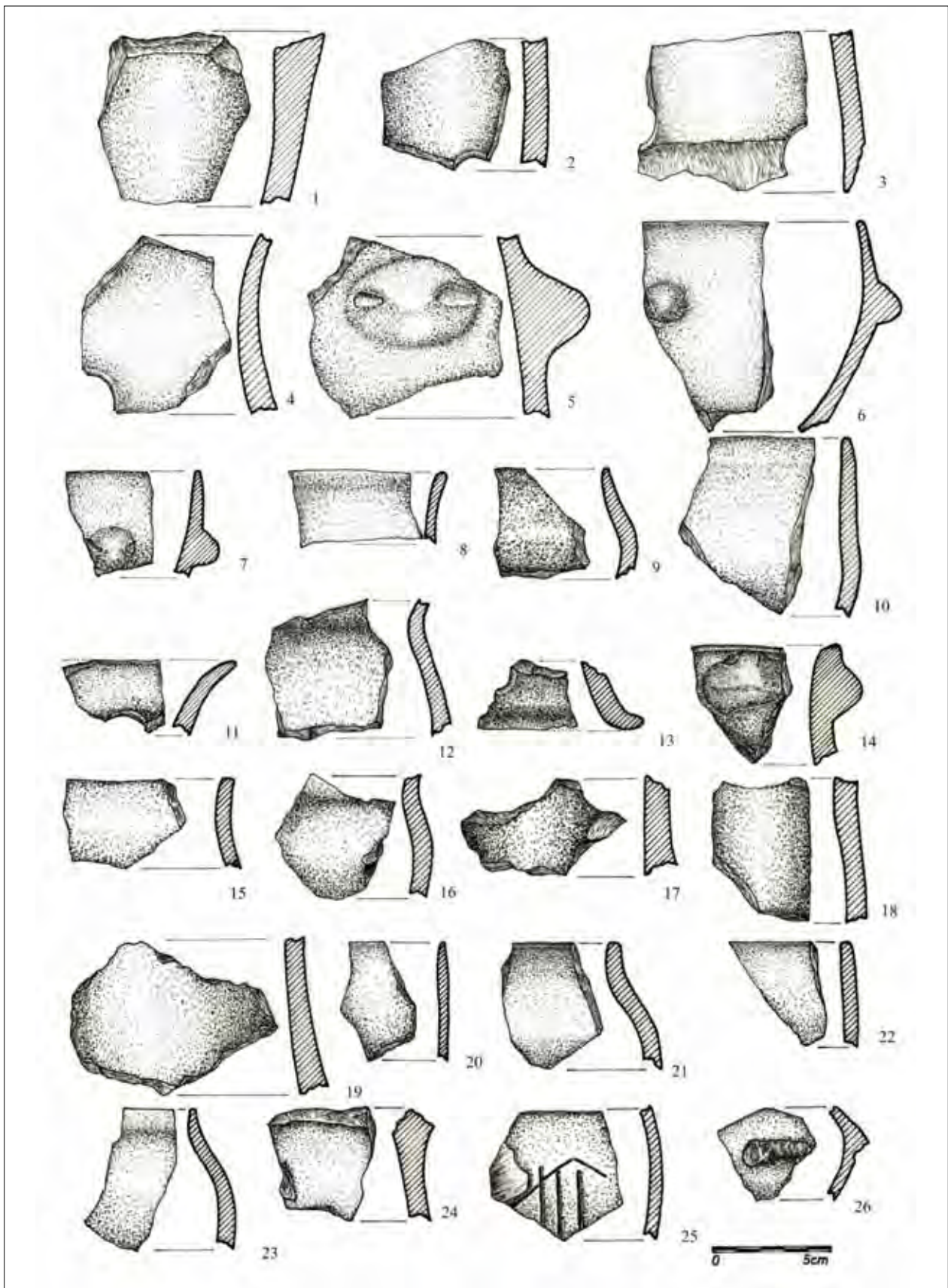
A kora rézkori objektumoktól nem messze, de jól elkülönülve a középső rézkori bodrogkeresztúri kultúra egy gödrének részlete is napvilágra került (2. kép), szintén kevés kerámiaanyaggal.

55. objektum

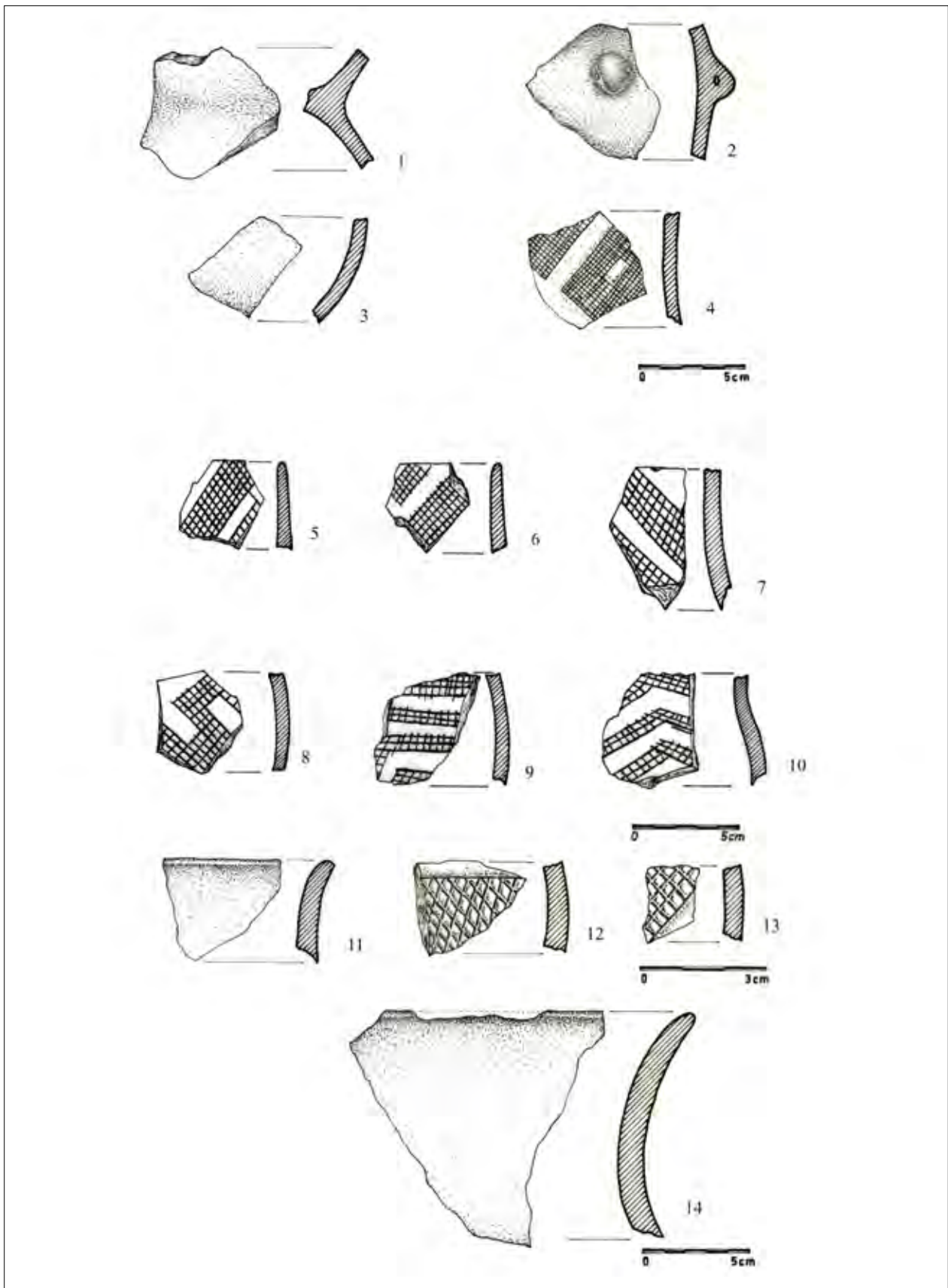
Nagyméretű, valószínűleg szabálytalan alakú gödör, m.: 55 cm. A 2000. évi ásatáson részben feltárt objektum további része. Vágta a 11. számú császárkori gödör. Leletek: 1. Barna-okkersárga, homokkal és kerámiazúalékkal soványított csőtálpas edény csőtálpának töredéke (8. kép 1). 2. Sötétszürke, homokkal soványított, fényezett felületű edény oldaltöredéke kerek, két oldalán benyomott bütyökkel (8. kép 2). 3. Sötétszürke, homokkal soványított, fényezett felületű, ívelt oldalú edény oldaltöredéke (8. kép 3). 4. Barna, homokkal so-

2 A kerámia leletanyag statisztikai elemzésénél csak a zárt objektumokból előkerült töredékeket vettem figyelembe.

3 Mezőzombor-Temető állatcsontjainak feldolgozása. HOM RégAd 4133-07.

7. kép. Szórványként előkerült kerámiatöredékek az 1. szelvényből
 Fig. 7. Stray pottery finds from trench 1

8. kép. Kerámiatöredékek az 55. számú objektumból (1–4.) és szórványok az 1. szelvényből (5–14.)
Fig. 8. Pottery fragments from feature 55 (1–4.) and stray finds from trench 1 (5–14.)

ványított, jól égett edény oldaltöredéke meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 4). Ezeken kívül még 1 db hálómintás oldaltöredék, 3 db oldaltöredék kerek bütykökkel, 1 db oldaltöredék kicsi, lapos szalagfüllel, 2 db fényezett felületű peremtöredék, 127 db durva oldaltöredék származik az objektumból. Összesen 138 db kerámia-töredék.

SZÓRVÁNYKÉNT ELŐKERÜLT KÖZÉPSŐ RÉZKORI LELETANYAG

1. Sötétszürke-okker foltos, homokkal soványított, jól égetett edény egyenesre vágott perem- és oldaltöredéke kihagyott meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 5). 2. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény egyenesre vágott perem- és oldaltöredéke kihagyott meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 6). 3. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke kihagyott meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 7). 4. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke kihagyott meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 8). 5. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke kihagyott meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 9). 6. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény oldaltöredéke kihagyott meanderekkel tagolt hálómintával (8. kép 10). 7. Sötétszürke, homokkal soványított, nagyméretű, vastag falú tárolóedény kihajló peremtöredéke (8. kép 11). 8. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény hálómintás oldaltöredéke (8. kép 12). 9. Sötétszürke, homokkal soványított, jól égetett edény hálómintás oldaltöredéke (8. kép 13). 10. Sötétszürke, homokkal soványított, nagyméretű, vastag falú, ívelt nyakú tárolóedény kihajló peremtöredéke (8. kép 14).

A középső rézkori anyagban a bodrogkeresztúri kultúra jellegzetes típusait találhatjuk meg, csakúgy, mint a 2000-ben feltárt gödörészben (PATAY R. 2002, 355–358, Fig. 2–9).

ÖSSZEFOGLALÁS

A kora és középső rézkori települések kutatása az utóbbi években új lendületet vett, több kutatási program indult és számos új eredmény és több összefoglaló munka született a Körös-vidéken (GYUCHA–PARKINSON–YERKES 2004; PARKINSON 2006; GYUCHA 2015), a Berettyó-vidéken (NEUMANN et al. 2014), a Közép-Tisza-vidéken (SZILÁGYI 2010; 2015⁴) és

a mai Románia területén (LUCA 1999; IERCOȘAN 2002; DIACONESCU 2009) zajló kutatásokról. Északkelet-Magyarországon – Tiszalúc-Sarkad kivételével (PATAY 2005) – viszont mindeddig még nem folytak szisztematikus rézkori telepkutatások. Viszonylag kevés kora rézkori (KALICZ 1958; PATAY 1979; SELJÁN 2007) és középső rézkori (KALICZ 1958; 1966; PATAY 1979; PATAY R. 2002) telepnymot ismerünk (9–10. kép és függelék). Ezért is tartjuk fontosnak a mezőzombori leletek közzétételét.

A telepkutatások mellett számos új abszolút kronológiai adattal rendelkezünk a Kárpát-medence keleti felében található lelőhelyekről (KOVÁCS–VÁCZI 2008, Table 1; CSÁNYI–TÁRNOKI–RACZKY 2009, VI. táblázat, 8–12. kép; YERKES–GYUCHA–PARKINSON 2009; RACZKY 2013, 71, Fig. 6. 5–6; RACZKY–SIKLÓSI 2013, 557–567, Fig. 2, 4; SCHIER 2013, 573–674, Table 1; BRUMMACK 2015, 5–7, Table 1–6, Fig. 12–13; NEUMANN et al. 2014, 382–384, Fig. 19–20, 22). A kora és középső rézkor kronológiai kérdéseinek vizsgálata mind a magyar, mind a nemzetközi kutatásban (CSÁNYI–TÁRNOKI–RACZKY 2009, 28–29; YERKES–GYUCHA–PARKINSON 2009; BRUMMACK 2015, 7–14, Fig. 17–22; BRUMMACK–DIACONESCU 2014; DIACONESCU 2014; DRAȘOVEAN 2014; RACZKY–SIKLÓSI 2013; RACZKY–ANDERS–SIKLÓSI 2014, 331–340) előtérbe került. A mezőzombori lelőhelyről egyelőre nincsenek abszolút kronológiai adataink, azonban figyelembe véve az eddig közölt eredményeket, a stratigráfiai megfigyeléseket (BOGNÁR-KUTZIÁN 1963, 119–123, Fig. 56a–b; RACZKY–SIKLÓSI 2013, 563, Fig. 2; BRUMMACK 2015, 19, 78. lábjegyzet), a kerámialeletek karakterisztikus vonásait és Patay Pál eredményeit a bodrogkeresztúri kultúra és a tiszapolgár-basatanyai temető belső időrendjét illetően (PATAY 2008), a mezőzombori leletanyagot a Sven Brummack és Dragoș Diaconescu által vázolt (BRUMMACK–DIACONESCU 2014; DIACONESCU 2014; BRUMMACK 2015) kronológiai keretek között tudjuk elhelyezni a kora és a középső rézkorban.

FÜGGELÉK

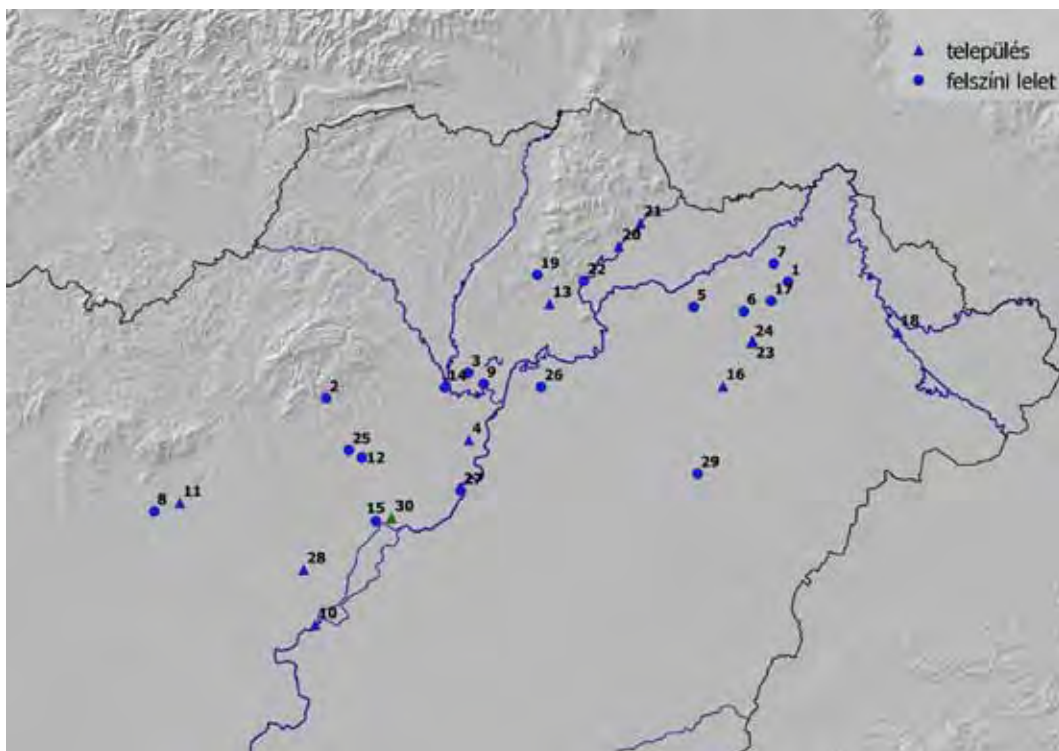
1. A tiszapolgári kultúra telepei, telepeire utaló felszíni leletek, szórványok⁵ Északkelet-Magyarországon (9. kép):

1. Ajak-Kálmánzy-tag: felszíni leletek, Melis K. terepbejárása, 1964 (MELIS 1965)

4 Szilágyi Márton doktori értekezését a kézirat lezárásának napjaiban ismerhettem meg, ezért annak eredményeire érdemben nem tudok reagálni. Ezúton is köszönöm Szilágyi Mártonnak, hogy doktori értekezését megismerhettem.

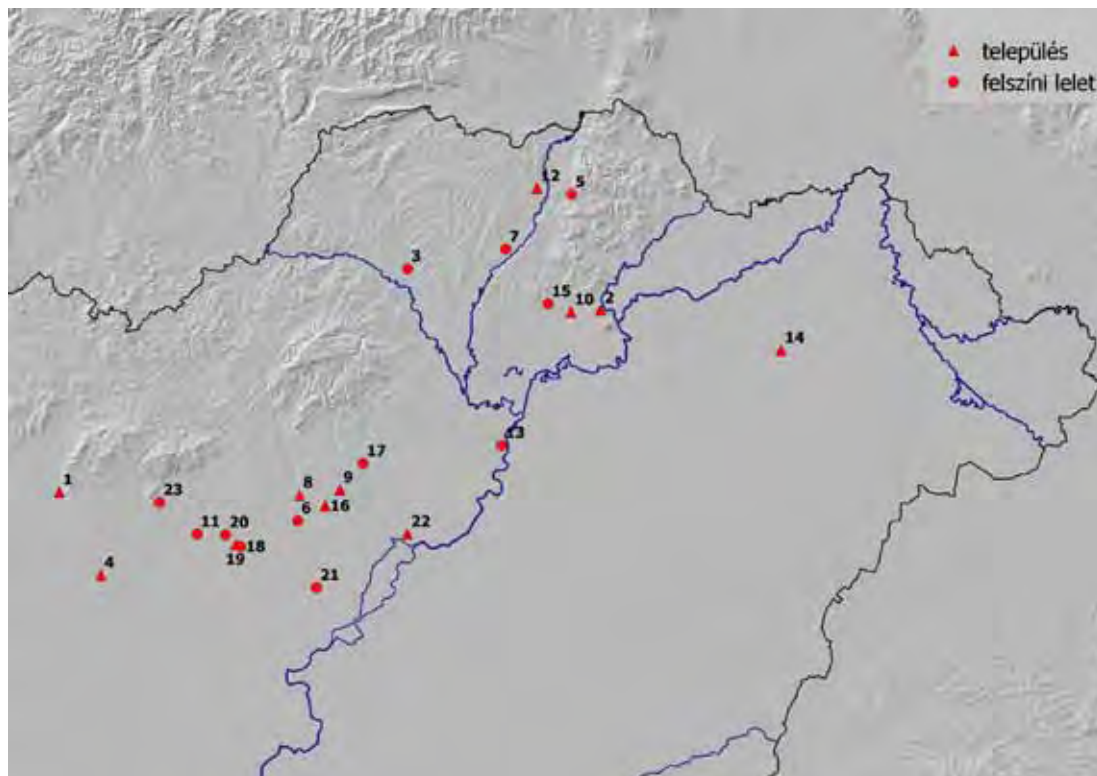
5 A felszíni leletek, szórványok természetesen csak utalhatnak településekre.

2. Cserépfalu-Mésztető: felszíni szórvány, Korek J. ásatása, 1960 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 16653)
 3. Girincs-Nagyabony: felszíni leletek, Fischl K. terepbejárása, 2012 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 85387)
 4. Hejőkürt-Lidl: Koós J. ásatása, 2005 (SELJÁN 2007)
 5. Ibrány-Homokos: felszíni leletek, Melis K. terepbejárása, 1964 (MELIS 1965)
 6. Kék-Babot II.: felszíni leletek, Melis K. terepbejárása, 1964 (MELIS 1965)
 7. Kékcse-Liget: felszíni leletek, Melis K. terepbejárása, 1964 (MELIS 1965)
 8. Karácsond-Nagyvölgyi csatorna: felszíni leletek, Szabó J. J. terepbejárása, 1992 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 49811)
 9. Kesznyéten-Majthényi-domb: felszíni leletek, Fischl K. terepbejárása, 2010 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 15996)
 10. Kisköre-Gát (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, 52; KOREK 1989, 23–24, 27, 63)
 11. Ludas-Varjú-dűlő, II. terület: Domboróczki L. ásatása, 2001 (Régészeti kutatások Magyarországon 2002, 186)
 12. Mezőkeresztes-Dombalja: felszíni leletek, Fischl K. terepbejárása, 2011 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 80977)
 13. Mezőzombor-Községi temető
 14. Muhi-Kocsmadomb: ásatási szórványok (HELLEBRANDT 2008, 41, 46, 14. kép 1–3)
 15. Négyes-Róka-hát: felszíni leletek, Fischl K. terepbejárása, 2013 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 85407)
 16. Nyíregyháza-Nagy-rét dűlő (Ny–K-i elkerülő 29. lh.): Gindele R. ásatása, 2004 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 38859)
 17. Pátroha-Kukláshegy: felszíni leletek, Melis K. terepbejárása, 1964 (MELIS 1965)
 18. Panyola-Vásármező-domb: Istvánovits E. és Almássy K. ásatása, 2003 (ALMÁSSY–ISTVÁNOVITS 2004, 270; PATAY R. 2006; PATAY 2008, 44–45; 2011)
 19. Rátka-Puzzolán-bánya: ásatási szórványlelet, Korek J. ásatása, 1951 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 16247)
 20. Sárzasadány-Templomdomb (KOVÁCS 2015, 231)
 21. Sárospatak-Vár: Gömöri J. és Dankó K. ásatásai, 1968–69, 1971, 1974, 1976, 1981, 1986 (KOVÁCS 2013, 50–52)
 22. Szegi-Ady E. u. 4. (Kakas-domb): felszíni leletek, Csengeri P. gyűjtése, 2010 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 75349)
 23. Székely-Zöldtelek (KALICZ 1958)
 24. Székely-Szöllőhegy (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, 80–81)
 25. Tard-Rét-oldal, Forrás-tető D-i vége: felszíni leletek, Fischl K. terepbejárása, 2013 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 85033)
 26. Tiszadada-Kapsalj: felszíni leletek, 1963 (JAM RégAd: 93.23., Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 36814)
 27. Tiszakeszi-Szódadomb (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, 95)
 28. Tiszanána-Dinnyéshalom: Szabó J. J. ásatása, 1980–81, 1990 (SZABÓ 1991, 27; MAKKAY 2001, 55–56; RACZKY–ANDERS 2012, 302, Fig. 24–26)
 29. Újfehértó-Micskepuszta: helyszíni szemle során kerültek elő leletek, egy tiszapolgári edény jutott a múzeumba (JAM RégAd: 2001.93.)
- 2. Településnyom a tiszapolgári és bodrogkeresztúri kultúrák átmeneti időszakából (9. kép, zöld):**
30. Tiszavalk-Tetes: Patay P. ásatása, 1968, 1973–75 (PATAY 1979)
- 3. A bodrogkeresztúri kultúra telepei, telepeire utaló felszíni leletek, szórványok Északkelet-Magyarországon (10. kép):**
1. Apc-Paskom: Kállay Á. leletmentése, 1983 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 49386)
 2. Bodrogkeresztúr-Téglagyár: Tompa F. ásatása, 1926 (KOVÁCS 2013, 25)
 3. Borsodszirák-Egres-dűlő: felszíni leletek, Pusztai T. terepbejárása, 1998 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 15925)
 4. Csány-Két-Székház-dűlő II.: Domboróczki L. ásatása, 2005 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 54076)
 5. Fony-Református parókia: felszíni leletek, Koós J. terepbejárása, 1998 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 16572)
 6. Füzesabony-Dormándi út keleti oldala: ásatási szórványlelet, Farkas Cs. ásatása, 1996 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 48847)
 7. Ináncs-Bélus-patak partja: felszíni leletek, Csengeri P. terepbejárása, 2004 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 63204)
 8. Maklár-Kospérium: Szabó J. Gy. ásatása, 1962 (DIVM RégAd: 212)

9. kép. A tiszapolgári kultúra telepei, felszíni telepnymoi, településekre utaló szórványleletei Északkelet-Magyarországról (kék), valamint a tiszapolgári és bodrogkeresztúri kultúrák átmeneti fázisainak telepe (zöld)

Fig. 9. Settlements, settlement traces and stray finds suggesting the presence of settlements associated with the Tiszapolgár Culture (blue colour) and the transitional period of the Tiszapolgár and Bodrogkeresztúr Cultures (green colour), North-eastern Hungary

10. kép. A bodrogkeresztúri kultúra telepei, felszíni telepnymoi, településekre utaló szórványleletei Északkelet-Magyarországról

Fig. 10. Settlements, settlement traces and stray finds suggesting the presence of settlements associated with the Bodrogkeresztúr Culture, North-eastern Hungary

9. Mezőkövesd-Meleg-oldal (M3-75. lh.): Csengeri P. ásatása, 2002 (CSENGERI 2010, 7)
10. Mezőzombor-Községi temető (PATAY R. 2002)
11. Nagyfüged-Ejzella: felszíni leletek, Szabó J. J. terepbejárása, 1992–93 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 49896)
12. Novajidrány-Sárvár: ásatási szórványok, Hellebrandt M. ásatása, 1990–93 (HELLEBRANDT 2008, 34–40, 6–11. kép)
13. Oszlár-Tiszapalkonya-Oszlár országút: felszíni leletek, Kemenczei T. gyűjtése, 1962 (KEMENCZEI 1964, 236)
14. Székely-Zöldtelek: Kalicz N. leletmentése, 1955 (KALICZ 1958)
15. Szerencs-Zsidó temető: felszíni leletek, Jenei Anita terepbejárása, 2011 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 80261)
16. Szihalom-Pamlényi-tábla: Várad A. ásatása, 1995–96 (VÁRADI 1997, 51)
17. Tard-Rét-oldal, Forrás-tető D-i vége: felszíni leletek, Fischl K. terepbejárása, 2013 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 85033)
18. Tarnaméra-Peresdülő és Tarnabod határa: felszíni leletek (KALICZ 1966, 5)
19. Tarnabod-Bábitag: Patay P. ásatása, 1955 (KALICZ 1966)
20. Tarnazsadány-Kígyós-dűlő: felszíni leletek, szórványok, Danyi J. ásatása, 2005 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 54049)
21. Tiszánána-Dinnye-halom: felszíni leletek, Bíró P. terepbejárása, 2013 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 49239)
22. Tiszavalk-Tetes: Patay P. ásatása, 1968, 1973–75 (PATAY 1979)
23. Visonta-12. lh.: felszíni leletek, Gutay M. terepbejárása, 2010 (Forster Központ, közhiteles lelőhely-nyilvántartás: 77221)
- A Polgár-sziget lelőhelyeit lásd: RACZKY–ANDERS–SIKLÓSI 2014, Fig. 4; a mai Szlovákia keleti részén lévő lelőhelyeket lásd: ŠÍŠKA 1968, 93–100, Obr. 1; BRUMMACK 2015, Fig. 2.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Az 1–2. számú képeket Csengeri Piroska, a 9–10. számú térképeket Kovács Katalin, a tárgyrajzokat Homola Krisztina készítette, munkájukat ezúton is köszönöm. Csengeri Piroskának és Kovács Katalinnak külön is köszönöm a tanulmány megírásához nyújtott segítségüket.

RÖVIDÍTÉSEK

- átm. – átmérő
 DIVM – Dobó István Vármúzeum, Eger
 h. – hosszúság
 HOM – Herman Ottó Múzeum, Miskolc
 HOM RégAd – Herman Ottó Múzeum, Régészeti Adattár, Miskolc
 JAM RégAd – Josa András Múzeum, Régészeti Adattár, Nyíregyháza
 m. – mélység
 sz. – szélesség

IRODALOM

- ALMÁSSY Katalin–ISTVÁNOVITS Eszter
 2004 Panyola, Vásármező-domb. Rövid jelentések [Short reports]. In: KISFALUDI Júlia (szerk.): *Régészeti kutatások Magyarországon 2003* [*Archaeological Investigations in Hungary 2003*]. Budapest. 270.
- BAKOS Gábor–P. FISCHL Klára
 2015 A Szerencs-patak völgyének bronzkori település-szerkezete [Bronze Age settlement patterns in the valley of the Szerencs Stream]. *Ősrégészeti Levelek* [*Prehistoric Newsletter*] 14 (2012). 53–62.
- BOGNÁR-KUTZIÁN, Ida
 1963 The Copper Age Cemetery of Tiszapolgár-Basatanya. *Archaeologia Hungarica* XLII. Budapest.
 1972 The Early Copper Age Tiszapolgár Culture in the Carpathian Basin. *Archaeologia Hungarica* XLVIII. Budapest.
- BRUMMACK, Sven
 2015 New Radiocarbon Dates from Eastern Slovakia. The Cases of Malé Raškovce and Barca Baloty. In: HANSEN, Svend–RACZKY, Pál–ANDERS, Alexandra–REINGRUBER, Agathe (Eds.): *Neolithic and Copper Age between the Carpathians and the Aegean Sea. Chronologies and Technologies from the 6th to 4th Millennium BC. International Workshop Budapest 2012.* *Archäologie in Eurasien* 31. 1–19.
- BRUMMACK, Sven–DIACONESCU, Dragoș
 2014 A Bayesian approach to the AMS dates for the Copper Age in the Great Hungarian Plain. *Praehistorische Zeitschrift* 89 (2). 242–260.
- CSÁNYI Marietta–RACZKY Pál–TÁRNOKI Judit
 2009 Előzetes jelentés a rézkori bodrogkeresztúri kultúra Rákóczi-falva-Bagi-földön feltárt temetőjéről [Preliminary report on the cemetery of the Bodrogkeresztúr culture excavated at Rákóczi-földek-Bagi-föld]. *Tisicum* XVIII. 13–34.
- CSENGERI Piroska
 2001 A bükki kultúra temetkezése Mezőzomboron [A burial of the Bükk culture from Mezőzombor]. *Ősrégészeti Levelek* [*Prehistoric Newsletter*] 3. 12–16.
 2004 Spondylus mellékletes középső neolitikus temetkezések Mezőzomborról és Mezőkövesdről [Middle Neolithic burials with Spondylus shell ornaments from Mezőzombor (Tiszadob group) and Mezőkövesd (Szakálhát culture)].

- In: ILON Gábor (szerk.): *ΜΩΜΟΣ III. Óskoros Kutatók III. Összejövetelének konferenciakötete. Halottkultusz és temetkezés, Szombathely – Bozsok, 2002. október 7–9.* Szombathely. 65–90.
2010 A szakálhái kultúra települései Mezőkövesd-Nagyfertyőn és Mezőkövesd-Meleg-oldalban [Settlements of the Szakálhát culture at Mezőkövesd-Nagyfertyő and Mezőkövesd-Meleg-oldal in North-eastern Hungary – Preliminary report]. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XLIX. 7–33.
- CSENGERI Piroska–PATAY Róbert
2003 Mezőzombor, Községi temető. Rövid jelentések [Short reports]. In: KISFALUDI Júlia (szerk.): *Régészeti kutatások Magyarországon 2001 [Archaeological Investigations in Hungary 2001]*. Budapest. 191.
- DIACONESCU, Dragoş
2009 *Cultura Tiszapolgár în România*. Sibiu.
2014 Consideration concerning the chronology of the Early Copper Age Tiszapolgar culture. *Præhistorische Zeitschrift* 89 (2). 219–241.
- DÖVÉNYI Zoltán (szerk.)
2010 *Magyarország kistájainak katasztere*. MTA Földrajz-tudományi Kutatóintézet, Budapest.
- DRAŞOVEAN, Florin
2014 On the Late Neolithic and Early Eneolithic Relative and Absolute Chronology of the Eastern Carpathian Basin. A Bayesian approach. In: SCHIER, Wolfram–DRAŞOVEAN, Florin (Eds.): *The Neolithic and Eneolithic in Southeast Europe. New Approaches to Dating and Cultural Dynamics in the 6th and 4th Millennium BC. Præhistorische Archäologie in Südosteuropa* Band 28. 129–171.
- GYUCHA, Attila
2015 Prehistoric village social dynamics. The Early Copper Age in the Körös Region. *Archaeolingua Main Series* 34. Budapest.
- GYUCHA Attila–PARKINSON, William A.–YERKES, Richard W.
2004 Kora rézkori településkutatás a Dél-Alföldön. Előzetes jelentés a Körös Regionális Régészeti Program 1998–2002 között végzett munkájáról [Vorbericht über das regionale archäologische Programm „Körös” in den Jahren 1998–2002]. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* X. 25–52.
- B. HELLEBRANDT Magdolna
2008 Rézkori élet nyomai Mezőkeresztes, Novajidrány és Muhi lelőhelyeken [Copper Age sites at Mezőkeresztes, Novajidrány and Muhi]. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XLVII. 29–51.
- IERCOŞAN, Neţa
2002 *Cultura Tiszapolgár în vestul României*. Cluj–Napoca.
- KALICZ Nándor
1958 Rézkori sztratigráfia Székely község határában [Copper age stratigraphy in the outskirts of the village Székely]. *Archaeologiai Értesítő* 85. 3–6.
1966 Rézkori telep Tarnabodon [A copper age settlement at Tarnabod]. *Archaeologiai Értesítő* 93. 3–19.
- KALICZ Nándor–S. KOÓS Judit
2000 Újkőkori arcós edények a Kárpát-medence északkeleti részéből [Neolitische Gesichtsgefäße im nordosten des Karpatenbeckens]. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XXXIX. 15–44.
- KEMENCZEI Tibor
1964 A Herman Ottó Múzeum leletmentései és ásatásai az 1959–1963. évben. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* IV. 233–242.
- KOÓS Judit
2003 Mezőzombor, Temető. Rövid jelentések [Short reports]. In: KISFALUDI Júlia (szerk.): *Régészeti kutatások Magyarországon 2000 [Archaeological Investigations in Hungary 2000]*. Budapest. 177.
2006 Über neue Gräberfelder der Füzesabony-Kultur aus der mittleren Bronzezeit. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* 2006. 65–85.
- KOREK, József
1989 Die Theiß-Kultur in der mittleren und nördlichen Theißgegend. *Inventaria Praehistorica Hungariae* III. Budapest.
- KOVÁCS Katalin
2013 *A tiszai kultúra településtörténetének, első kronológiájának és kapcsolatrendszerének vizsgálata Északkelet-Magyarországon*. Doktori disszertáció. ELTE Régészettudományi Intézet, kézirat. Budapest.
2015 The Role of Bodrogsadány in the Late Neolithic Evolution of the Bodrog Valley. In: VIRAG, Cristian (ed.): *Neolithic Cultural Phenomena in the Upper Tisa Basin. International Conference, July 10–12, 2014, Satu Mare*. Satu Mare. 229–248.
- KOVÁCS, Katalin–VÁCZI, Gábor
2008 The Cemetery of the Early Copper Age Tiszapolgár Culture at Hajdúböszörmény-Ficsori-tó-dűlő. In: KOZŁOWSKI, Janusz K.–RACZKY, Pál (Eds.): *The Lengyel, Polgár and related cultures in the middle/late Neolithic in Central Europe*. Krakow. 397–410.
- LUCA, Sabin Adrian
1999 Sfârşitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României – Cultura Bodrogszeresztúr. *Bibliotheca Musei Apulensis* XI. Alba Iulia.
- MAKKAY, János
2001 *Die Grabenanlagen im indogermanischen Raum*. Budapest.
- MELIS Katalin
1965 *A Rétköz őskori településtörténete*. Szakdolgozat. ELTE, kézirat. Budapest.
- NEUMANN, Daniel–SIKLÓSI, Zsuzsanna–SCHOLTZ, Roman–SZILÁGYI, Márton
2014 Preliminary report on the first season of fieldwork in Berettyóújfalu-Szihalom. *Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös nominatae* Ser. 3. No. 2. Budapest. 377–403.
- PARKINSON, William
2006 The Social Organisation of Early Copper Age Tribes on the Great Hungarian Plain. *British Archaeological Reports – International Series* 1573. Oxford.

PATAY Pál

1979 A tiszavalk-tetesi rézkori temető és telep. II. A telep [Kupferzeitliches Gräberfeld und Siedlung von Tiszavalk-Tetes. II. Die Siedlung]. *Folia Archeologia* XXX. 27–53.

2005 Kupferzeitliche Siedlung von Tiszalúc. *Inventaria Praehistorica Hungariae* IX. Budapest.

2008 A bodrogkeresztúri kultúra belső időrendjéről [Über die innere Chronologie der Bodrogkeresztúr-Kultur]. *Archaeologiai Értesítő* 133. 21–48.

2011 Telep a java rézkor végéről Panyolán [Die endkupferzeitliche Siedlung von Panyola]. *A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve* LIII. 43–67.

PATAY, Róbert

2002 Settlement remains of the Bodrogkeresztúr Culture at Mezőzombor. *Antaeus* 25. 355–375.

2006 Kora és középső rézkori sírok Panyolán [Früh- und mittelkupferzeitliche Gräber aus Panyola]. *A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve* XLVIII. 61–75.

RACZKY, Pál

2013 Remains of a special 'personality' from the Copper Age of the Eastern Carpathian Basin. In: STARNINI, Elisabetta (ed.): Unconformist Archaeology. Papers in honour of Paolo Biagi. *British Archaeological Reports – International Series* 2528. Oxford. 65–75.

RACZKY, Pál–ANDERS, Alexandra

2012 Neolithic enclosures in Eastern Hungary and their survival into the Copper Age. In: BERTEMES, François–MELLER, Harald (Hrsg.): Neolithische Kreisgrabenanlagen in Europa/Neolithic Circular Enclosures in Europe. *Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle* 8. 271–309.

RACZKY, Pál–ANDERS, Alexandra–SIKLÓSI, Zsuzsanna

2014 Trajectories of Continuity and Change between the Late Neolithic and Early Copper Age in Eastern Hungary. In: SCHIER, Wolfram–DRAȘOVEAN, Florin (Eds.): The Neolithic and Eneolithic in Southeast Europe. New Approaches to Dating and Cultural Dynamics in the 6th and 4th Millennium BC. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* Band 28. 319–346.

RACZKY, Pál–SIKLÓSI, Zsuzsanna

2013 Reconsideration of the Copper Age chronology of the eastern Carpathian Basin: a Bayesian approach. *Antiquity* 87. 555–573.

SCHIER, Wolfram

2013 An Antiquarian's Grave? Early Tiszapolgár Burials in the Late Vinča Tell Site of Uivar (Romania). In: ANDERS, Alexandra–KULCSÁR, Gabriella with KALLA, Gábor–KISS, Viktória–V. SZABÓ, Gábor (Eds.): Moments in Time. Papers Presented to Pál Raczky on his 60th Birthday. *Ősrégészeti Tanulmányok [Prehistoric Studies]* I. Budapest. 569–577.

SELJÁN Éva

2007 Kora rézkori depó Hejőkürtől [An Early Copper Age hoard from Hejőkürt]. *Ősrégészeti Levelék [Prehistoric Newsletter]* 8–9. 94–98.

SIKLÓSI, Zsuzsanna–CSENGERI, Piroska

2011 Reconsideration of Spondylus usage in the Middle and Late Neolithic of the Carpathian Basin. In: IFANTIDIS, Fotis–NIKOLAIDOU, Marianna (Eds.): Spondylus in Prehistory. New Data and Approaches. Contributions to the Archaeology of Shell Technologies. *British Archaeological Reports – International Series* 2216. Oxford. 47–62.

ŠIŠKA, Stanislav

1968 Tiszapolgárska kultúra na Slovensku. *Slovenská archeológia* XVI. 61–175.

SZABÓ J. József

1991 Tiszánána-Dinnyehalom. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 42. Budapest. 27.

SZILÁGYI Márton

2010 Kora rézkori település és árokrendszer Szolnok-Zagyvaparton [Frühkupferzeitliche Siedlung und Grabensystem von Szolnok-Zagyvapart]. *Archaeologiai Értesítő* 135. 183–199.

2015 *Kora rézkori településszerkezet a Középső-Tisza-vidéken*. Doktori disszertáció. ELTE Régészettudományi Intézet, kézirat. Budapest.

VÁRADI Adél

1997 Szihalom-Pamlényi-tábla. Rézkori sír a Kr. e. IV. évezredből. In: RACZKY Pál–KOVÁCS Tibor–ANDERS Alexandra (szerk.): *Utak a múltba. Az M3-as autópálya régészeti leletmentései [Paths into the Past. Rescue excavations on the M3 motorway]*. Budapest. 51–53.

YERKES, Richard W.–GYUCHA, Attila–PARKINSON, William

2009 A multiscalar approach to modeling the end of the Neolithic on the Great Hungarian Plain using calibrated radiocarbon dates. *Radiocarbon* 51. 1071–1109.

EARLY AND MIDDLE COPPER AGE SETTLEMENT TRACES AT THE SITE OF MEZŐZOMBOR-KÖZSÉGI TEMETŐ

Keywords: Copper Age, Tiszapolgár Culture, Bodrogkeresztúr Culture, settlement, pottery

Several excavations took place at the site of Mezőzombor-Községi temető in the past few years (*Fig. 1*; KOÓS 2003; CSENGERI–PATAY R. 2003; BAKOS–FISCHL 2012, 57–59), and finds from various archaeological periods were recorded (KALICZ–KOÓS 2000; PATAY R. 2002; CSENGERI 2004; KOÓS 2006; SIKLÓSI–CSENGERI 2011). Two survey trenches were explored in 2001, adding up to a surface of 400 m². Altogether 72 features were discovered. Based on the unearthed finds as well as the field walks (BAKOS–FISCHL 2012, 59) the area seems continuously habited from the Middle Neolithic to the Period of the Árpád Dynasty (except for the Iron Age). Dense settlement traces were brought to light of from all trenches in both excavation seasons, resulting in a high number of features relative to the size of the survey area.

This paper discusses the Early and Middle Copper Age features excavated in 2001 and the finds they yielded (*Fig. 2*). The Early Copper Age assemblage is small; these finds were unearthed from four pits. All these were circular or oval-shaped garbage pits with curving sides and trough-shaped or leveled bottoms. The pottery fragments (*Fig. 3–7*) suggest a connection to the Basatanya group of Tiszapolgár Culture, described by Ida Bognár-Kuztián (BOGNÁR-KUTZIÁN 1972, 172–173). The Early Copper Age pits yielded a few animal bones, whose taxonomic ratios are unreliable due to the small sample size.

A pit associated with the Middle Copper Age Bodrogkeresztúr Culture was also partly excavated. This pit was found separately from the Early Copper Age features and yielded a small amount of potsherds (*Fig. 8*). The pit was partly explored in 2000 (PATAY R. 2002). So far, no systematic archaeological excavations have been made in North-eastern Hungary, and so only a few Early (KALICZ 1958; PATAY 1979; SELJÁN 2007) (see appendix and *Fig. 9*) and Middle Copper Age (KALICZ 1958; 1966; PATAY 1979; PATAY R. 2002) (see appendix and *Fig. 10*) settlements are known in the region. Therefore, it is crucial to publish the findings unearthed at Mezőzombor.

New dates of absolute chronology are available in a relative abundance from the eastern half of the Carpathian Basin (KOVÁCS–VÁCZI 2008, Table 1; CSÁNYI–TÁRNOKI–RACZKY 2009, Table VI, Figs. 8–12; YERKES–GYUCHA–PARKINSON 2009; RACZKY 2013, 71, Figs. 6. 5–6; RACZKY–SIKLÓSI 2013, 557–567, Figs. 2, 4; SCHIER 2013, 573–674, Table 1; BRUMMACK 2014, 5–7, Tables 1–6, Figs. 12–13). Chronological problems of the Early and Middle Copper Age have been in the focus of scholarly attention both in Hungary and internationally (CSÁNYI–TÁRNOKI–RACZKY 2009, 28–29; YERKES–GYUCHA–PARKINSON 2009; BRUMMACK 2015, 7–14, Figs. 17–22; BRUMMACK–DIACONESCU 2014; DIACONESCU 2014; DRAȘOVEAN 2014; RACZKY–SIKLÓSI 2013; RACZKY–ANDERS–SIKLÓSI 2014, 331–340). Absolute chronological data are not available for the Mezőzombor assemblage, and therefore, the finds can only be dated to the Early and Middle Copper Age within the chronological framework suggested by Sven Brummack and Dragoș Diaconescu (BRUMMACK–DIACONESCU 2014; DIACONESCU 2014; BRUMMACK 2015).

[Translated by Kyra Lyublyanovics]